

Anàlisi reflexiva

Una primera introducció
a l'anàlisi fenomenològica

Lester Embree

UBe

Anàlisi reflexiva

Anàlisi reflexiva

Una primera introducció
a l'anàlisi fenomenològica

Lester Embree

Traducció de Carles Serra Pagès

Edició a cura de Joan González Guardiola
i Josep Monserrat Molas

Universitat de Barcelona

Publicacions i Edicions

Universitat de Barcelona. Dades catalogràfiques

Embree, Lester E.

Anàlisi reflexiva : una primera introducció a l'anàlisi
fenomenològica

Referències bibliogràfiques

ISBN 978-84-475-3646-7

I. Serra Pagès, Carles, trad. II. González Guardiola,
Joan, ed.

III. Monserrat i Molas, Josep, 1967-, ed.

1. Fenomenologia 2. Pensament crític 3. Reflexió
(Filosofia)

© Lester Embree

© Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona

Adolf Florensa, s/n

08028 Barcelona

Tel.: 934 035 430

Fax: 934 035 531

comercial.edicions@ub.edu

www.publicacions.ub.edu

FOTOGRAFIA DE LA COBERTA

Esmorzar de pagesos, de Diego Velázquez

ISBN

978-84-475-3646-7

DIPÒSIT LEGAL

B-26.672-2013

IMPRESSIÓ I REL·LIGAT

Gráficas Rey

Amb la col·laboració del Grup d'Estudis Fenomenològics de
la Societat Catalana de Filosofia.

És rigorosament prohibida la reproducció total o parcial
d'aquesta obra. Cap part d'aquesta publicació, inclòs el dis-
seny de la coberta, no pot ser reproduïda, emmagatzemada,
transmesa o utilitzada per cap mitjà o sistema, sense l'auto-
rització prèvia per escrit de l'editor.

*Dedicat a la memòria del meu mestre,
Dorion Cairns, de qui tant he après, in-
cloent-hi —per sobre de tot— el deure
d'examinar, corregir i ampliar les anàlisis
reflexives rebudes dels altres, fins i tot les
dels nostres mestres.*

Índex

NOTA A L'EDICIÓ CATALANA	11
PREFACI PER A DOCENTS	13
INTRODUCCIÓ	19
1. Observar.....	31
2. Narrar.....	49
3. Reflexionar.....	65
4. Voler, valorar, creure	87
5. Experienciar.....	111
6. Analitzar.....	129
7. Examinar	155
CONSIDERACIONS FINALS	171

Nota a l'edició catalana

¿Com he conegut els fenomenòlegs de Barcelona? Quan estudiava castellà a Santiago de Compostella l'estiu de 2001, vaig assabentar-me que Espanya ha tingut, abans i d'ençà del temps de Franco, no una sinó quatre llengües oficials, entre aquestes el català. El primer català que vaig conèixer va ser Joan González Guardiola, arran de la seva impressionant ponència al congrés de l'Organització d'Organitzacions Fenomenològiques celebrat a Lima, Perú, el 2005. Més tard, en una trobada de la Societat Espanyola de Fenomenologia que va tenir lloc el 2009 a Segòvia, van passar dues coses: d'una banda, Joan González va suggerir que seria útil traduir *Reflexive Analysis* al català, encomanant-ne a Carles Serra la traducció; d'altra banda, vaig començar a adonar-me que el senyor Francesc Pereña Blasi exercia de líder «paternal» dels joves col·legues de Barcelona. En Francesc i jo ràpidament ens vam fer amics, i durant la trobada de la SEFE em va animar diverses vegades i enèrgicament perquè parlés al Grup d'Estudis Fenomenològics de la Societat Catalana de Filosofia de l'IEC. Això ho vaig fer amb molt de gust el desembre de 2012. Així mateix, durant aquella visita Xavier Escribano em va convidar a parlar al Departament d'Infermeria de la Universitat Internacional de Catalunya.

Per descomptat, m'ha agradat conèixer personalment els membres d'aquest grup, especialment perquè molts d'ells són relativament joves i, per tant, s'espera que contribuïran a refermar la nostra tradició ens els propers anys. Però, a més, em va sorprendre veure com els meus col·legues s'enorgul·lien del seu idioma. Per exemple, sé que el professor Josep Monserrat, que va col·laborar amb Joan González en l'edició de la traducció catalana, n'ha estat emprant la versió preliminar a les seves classes de Teoria del Coneixement a la Universitat de Barcelona. Encara que els col·legues de diferents nacions normalment es comuniquen en anglès, és natural que prefereixin ensenyar en les seves llengües d'origen. No penso que tota la cultura sigui llenguatge, però sí que és en el llenguatge on l'ànima d'una cultura es manifesta més clarament, i ja fa temps que intento per tots els mitjans ajudar a preservar les llengües i les cultures minoritàries. En conseqüència, recentment, el meu petit llibre, que ja ha estat traduït a mitja dotzena de llengües,

s'ha traslladat també al noruec, i ara friso per veure l'edició en català i escoltar, altra vegada a Barcelona, com és rebut i com s'està utilitzant més extensament en aquesta llengua!

LESTER EMBREE

Delray Beach, juny de 2013

Prefaci per a docents

Molts dels qui s'anomenen a si mateixos «fenomenòlegs» han oblidat (si és que mai ho han sabut) que allò que és fonamental en el mètode fenomenològic és alguna cosa que es podria anomenar simplement anàlisi reflexiva. El text que el lector té a les mans és una presentació d'aquest mètode, però sembla adequat assenyalar d'entrada dues objeccions a dos vicis als quals tendeixen molts dels *soi-disant* fenomenòlegs. Podríem anomenar el primer vici «erudició» (que és una mena de mètode, mentre que la «investigació» n'és un altre). L'erudició inclou l'edició, la interpretació, la revisió i la traducció. De ben segur, l'estudi erudit d'allò que ja s'ha escrit és una preparació d'enorme valor per a la investigació fenomenològica, perquè no només produeix resultats que poden ser examinats, corregits i matisats, sinó també conceptes i paraules que —una vegada aclarits— es poden utilitzar per a expressar i discutir aquells resultats. Però, com passa amb l'exercici físic, allò que ajuda a la realització no és el mateix que la realització en si mateixa.

La millor manera d'anomenar el segon vici pot ser «argumentació». En general, els qui argumenten discorren, mentre que els fenomenòlegs sospesen i s'expressen de manera aproximada. Amb això no volem dir que els fenomenòlegs no donin mai arguments, sinó que ho fan poques vegades i normalment amb finalitats negatives, és a dir, contra posicions que consideren equivocades. Encara que no s'hi pugui confondre, això també és complementari de la investigació analítica reflexiva de les coses mateixes. Tanmateix molts dels qui s'identifiquen a si mateixos com a «fenomenòlegs» dediquen bona part o tots els seus esforços a construir arguments a favor i en contra de tesis més aviat a la manera com es fa en les filosofies analítiques, en què molts no poden ni tan sols entendre que sigui possible un altre mètode que l'argumentació. Per contrast, els fenomenòlegs genuïns no tenen com a norma produir arguments. Més aviat produeixen «anàlisis». El que això vol dir es mostrarà i es descriurà en aquest text.

No és tant un vici com un prejudici molt estès la tendència a assumir tàcitament que la fenomenologia és exclusivament una tradició en la moderna disciplina de la filosofia, és a dir, de la filosofia entesa com una especialitat entre d'altres. Això és un error. Hi ha hagut una tendència fenomenològica en

psiquiatria des d'abans de la Primera Guerra Mundial, i ha estat fàcil identificar recentment les tendències fenomenològiques en més d'una vintena de disciplines no-filosòfiques durant el primer segle de fenomenologia.* Segons això, mentre que es podria pensar que aquest és un text per a qui pertany al camp de la filosofia, i mentre que probablement hi estaran més interessats els filòsofs que qualsevol altre, l'esperança és que col·legues d'altres disciplines també se'n sabran beneficiar. Malgrat que aquest text ha estat elaborat per a ensenyar a estudiants universitaris, no és del tot impensable que col·legues sense finalitats didàctiques immediates puguin fruir llegint-lo, siguin o no fenomenòlegs. Els meus objectius en el que queda de prefaci són continuar comentant alguns aspectes d'aquest text, suggerir com es pot utilitzar en la docència i reconèixer les meves fonts.

Els col·legues més instruïts en fenomenologia sovint hi reconeixeran anàlisis que es podrien haver perllongat molt més. Així, mentre que es fa referència a les aparences sensorials, es diu poc sobre elles, i sobre el temps i l'espai que els són peculiars, perquè han estat l'origen de moltes disputes al llarg dels segles i aquí hem evitat les controvèrsies. A més a més, només hem dedicat unes poques pàgines a la síntesi, que en fenomenologia només està per darrere en ordre d'importància a la intencionalitat o a la intentivitat, però que ens portaria més lluny del que és necessari en una primera introducció. Cal esmentar així mateix que es posa major èmfasi en processos operacionals (*aktiv*) primer i habituals/tradicionals (*sekondar passiv*) després, però amb prou feines hi ha referències a processos automàtics (*primar passiv*). A més a més, no es diu res sobre l'objectivitat i la seva constitució intersubjectiva, que també requeriria un capítol addicional amb anàlisis més profundes que les que contenen els altres capítols. El mateix es pot dir del procediment de l'*epokhé* i la reducció transcendental i de la purificació del ser-en-el món de les ments. Pel que fa a l'Ésser i les seves regions, que tant han acaparat l'atenció en la tradició fenomenològica, aquestes consideracions metafísiques no només haurien fet l'anàlisi més profunda, sinó que també haurien portat discrepàncies. A més a més, molta fenomenologia s'ha interessat al llarg dels anys en les ciències especials i, per aquesta raó, en disciplines tecnològiques i pràctiques, com per exemple la infermeria. Però exceptuant algunes tímides incursions en les diferències entre les ciències formals i les ciències de contingut, i també entre les ciències naturalistes i culturals, això també es deixa de banda per ser reprès en una altra ocasió. Per cert, l'èmfasi recau aquí en el que es podria anomenar «cultura

* Cf. Lester EMBREE *et al.*, *Encyclopedia of Phenomenology*, Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, 1997.

bàsica», que alguns no-humans també podrien compartir, més que en l'exercici de l'«alta cultura», en l'apreciació de les belles arts, la literatura, la música, etc. —o, pel que fa al cas, en la «cultura popular» d'aquells amb menys pretensions elitistes.

Hi ha, tanmateix, una mena d'anàlisi filosòfica de la crítica o, més aviat, un «examen» i justificació del creure, del valorar i de la volició en l'últim capítol. Això és per mostrar que el mètode descrit en la resta del text pot portar a resultats interessants des del punt de vista científic, filosòfic i, fins i tot, moral. Però els esforços de justificació amb prou feines estan confinats a la filosofia com una disciplina especial. Més aviat la justificació torna a parar l'orella a una noció de filosofia entesa com una cosa general que encara es troba exemplificada en moltes especialitats. Als estudiants que es tornin impacients amb totes les anàlisis descriptives dels primers capítols, se'ls podria remetre a les anàlisis de l'examen d'actituds en el capítol final per tal de disposar d'alguns exemples concrets de més transcendència.

Amb la majoria de qüestions profundes excloses d'aquest petit text, ha estat més fàcil intentar redreçar la manca d'equilibri en la majoria de les investigacions fenomenològiques anteriors. Per exemple, en el camp de la fenomenologia, molts han suposat que aquesta tracta dels éssers humans i, per tant, han deixat de banda els animals no-humans. De manera semblant, la majoria s'han centrat prèviament en els individus, mentre que els grups —és a dir, les «inter-subjectivitats»— a partir dels quals els individus esdevenen abstraccions són, com a mínim, igualment importants. Juntament amb aquest desafortunat centrament en l'individu, hi ha hagut un èmfasi en les afinitats entre la filosofia fenomenològica i diferents tipus de psicologia que li són similars, mentre que si s'aprecien les intersubjectivitats, les ciències socials i fins i tot les històriques, incloent-hi l'arqueologia, són com a mínim igualment importants. Així, de nou, el que aquí s'anomena «experiència indirecta», especialment en les seves variants no-lingüístiques, rarament ha estat investigat amb l'extensió requerida per la seva preeminència en la manera com ens trobem els objectes (després de tot, així és com experimentem altres ments). A més, mentre que la major part de la fenomenologia anterior s'ha centrat en la cognició i, per tant, pertany a l'epistemologia (i, conseqüentment, també a l'ontologia), s'ha donat una atenció comparable a la valoració i a la volició, la qual cosa prepara el camí a una teoria del valor i a una teoria de l'acció. L'intent de redreçar aquests desequilibris en el present text no s'ha d'interpretar de cap manera com una objecció a l'especialització, perquè el camp de tot el que es pot investigar fenomenològicament és tan vast que l'especialització és realment necessària, però una especialització responsable pressuposa una consciència del camp sencer.